

Ключевые слова: *духовность, ценности, образование, духовно-культурные ценности образования, студенческая молодежь.*

The article is devoted to the investigation of the problem of renewal of the spiritual and cultural values of education of student youth. Special attention is paid to the defining of the notion spiritual and cultural values of education in modern students' view and those thing that contribute to their development in the education process in the University.

Key words: *spirituality, values, education, spiritual and cultural values of education, student youth.*

Безугла М.В. – здобувач кафедри педагогіки, молодший науковий співробітник науково-дослідного Інституту духовного розвитку людини Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля(м. Луганськ, Україна)

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Т.Л. Антоненко

УДК 378.036

ПОГЛЯД НА ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК НА СИМВОЛ ЕСТЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇНИ

О.В. Безсмертна

У статті розглядається освітнє середовище класичного університету як могутнього носія естетичного досвіду і його роль у розв'язанні проблем і вдосконаленні сучасної моделі освіти.

Ключові слова: *багатовікові традиції, естетичний досвід, освітнє середовище, духовність.*

Безперечно, у сучасному світі роль освіти та її можливості важко перебільшити, особливо в умовах нинішньої кризи культурних цінностей і зростання деструктивних процесів у системі соціальних відносин у державі. О.Л. Сидоренко гучно заявляє про загрозу «зниження людського потенціалу всього суспільства» і обґрунтовує глобальну цінність освіти у суспільній свідомості сьогодення [13;79]. Окреслюючи освітнє середовище, науковий педагогічний світ говорить головним чином про вплив і умови освіти на студента, а також студента

– на умови здійснення освітнього процесу. Освітнє середовище є об'єктом досліджень провідних зарубіжних та вітчизняних вчених, що розглядали його ефективність, виокремлювали його параметри і показники, розглядаючи це середовище як систему, що функціонує і розвивається за визначеними законами (В. Ясвін, Ю. Мануйлов, В. Слободчиков, М. Рожков, К. Маклафлін та ін).

Класик педагогічної думки О.С. Макаренко справедливо сказав, що виховує не лише і не стільки сам вихователь, скільки середовище, що організується найвигіднішим чином.

Проблема ролі освітнього середовища у суспільному житті не втрачає своєї актуальності і вивчається низкою вчених сучасної Росії та України. Так Т. Гущина стверджує, що освітнє середовище покликане мотивувати студентів до пізнання і творчості, слугувати засобом для розкриття і розвитку їхніх природних нахилів та здібностей. При цьому, на думку вченої, це середовище має бути варіативним, різноманітним за своїм змістом і з представленою у ньому у культурному та історичному контексті людською діяльністю. В цьому середовищі студент повинен мати можливість обирати свою діяльність і при цьому отримувати особистісно і соціально значущі навички та вміння [6;46]. Очевидна необхідність формування інтегрованого особистісного утворення, що формується у процесі естетичної діяльності – естетичного досвіду студентської молоді, що моделюється на основі численних естетичних переживань різної міцності і глибини. Естетичні переживання і оцінки породжують естетичне ставлення до дійсності, яке стає поштовхом до творчої діяльності, а через неї людина вступає у певні зв'язки із зовнішнім світом, у естетичні стосунки з дійсністю. При цьому вона змінюється, розвиває свої здатності і внутрішній духовний світ. Сильні і глибокі естетичні переживання знаменують інтенсивне становлення духовних імпульсів людини, вони спонукають, «викликають душу на активність», як стверджує Н. Арсенєва. Загалом вся університетська освіта центрується на людині, на її розумінні, на проблемах спілкування, формування певних людських якостей, на виробленні у студентів здатностей ефективно працювати з людьми в управлінських, пастирських, освітніх галузях[4;4].

Наукова школа духовного розвитку особистості під керівництвом доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента НАПН України Г.П. Шевченко займається проблемою

естетичної освіти, її унікальних можливостей впливу на людину. Експериментальні дослідження школи цього провідного фахівця з естетичного виховання доводять ефективність естетичної освіти в університеті як універсального засобу особистісного розвитку на основі індивідуальних здібностей, естетичних потреб тощо. Г.П. Шевченко зосереджена на питаннях, пов'язаних з духовним розвитком особистості студента, формуванням духовних цінностей та ціннісних орієнтацій, що сприяють моральному оздоровленню суспільства.

Зарубіжні дослідники освітнього середовища оцінюють заклад освіти в термінах його «ефективності» як соціальної системи, емоційного клімату в ньому, особистісного благополуччя, особливостей мікрокультури, якості виховного і освітнього процесу. Учені дійшли висновку, що загалом не існує заданої комбінації показників, які визначали б цю ефективність, оскільки кожний освітній заклад є унікальним і одночасно є відображенням процесів, що відбуваються в суспільстві. М. Рожков підтримує думку більшості сучасних педагогів про те, що одне й те ж освітнє середовище може бути оптимальним для розвитку на одному етапі і при певних індивідуальних здібностях студента, і в той же час може перешкоджати ефективному розвитку на іншому етапі і при інших особистісних характеристиках студента [6;47].

Розглянемо освітнє середовище на прикладі такого соціального інституту як класичний університет і виділимо основні цілі і завдання цього освітнього середовища, зокрема зосередимо нашу увагу на естетичній складовій університетського середовища, його естетичному потенціалі.

Метою статті є представити освітнє середовище класичного університету як могутнього носія естетичного досвіду, що зберігається і передається в ньому поряд із інтелектуальним і культурно-моральним потенціалом і висвітлити роль університетської освіти у розвитку сучасного суспільства. Класичний університет при цьому розглядається як сприятливий ґрунт для всебічного розвитку молоді, зокрема формування їхнього естетичного досвіду.

Педагог і філософ В. Гатальський розглядає освітнє середовище як сукупність соціально-психологічних і духовних факторів та умов, що безпосередньо оточують студента у процесі його навчання. Культурно-освітнє середовище є основним, що визначає цінності молодої людини, його норми, ідеали, професійну успішність [5;54]. У локальному

просторі освітнього закладу оптимізація соціально-культурного середовища здійснюється шляхом його насичення духовно-моральними образами і символами. Важливою умовою формування духовності є орієнтація на абсолютні і в той же час персоніфіковані моральні постулати. Значну роль у розвитку духовності, а також у естетичному розвитку особистості студента покликані відігравати класичні університети як головне джерело поповнення науково-педагогічних кадрів для системи вищої освіти та генератор змін у сфері організації освіти. Сучасний класичний університет має бути не тим середовищем, що в умовах трансформаційних змін в українському суспільстві готує вузького, однобічного фахівця, а виховує духовну, вільну, творчу і соціально активну особистість компетентного фахівця з вираженою педагогічною і науково-дослідною спрямованістю, здатністю швидко адаптуватися до умов, що постійно змінюються. Він має не тільки об'єднувати в собі самі знання та засоби їхньої передачі, але слугувати середовищем, що максимально сприяє самовиробленню та розширенню інтелектуальних та духовних можливостей суспільства, а також формувати людину з широким науковим світоглядом, здатної служити істині з твердими моральними переконаннями та життєствердним оптимізмом [11;18].

Говорячи про формуючу роль класичного університету, пригадаємо слова знаменитого хірурга і освітянського діяча М. Пирогова, він казав, що університети повинні перш за все «формувати душу фахівця, здатну до саморозуміння і до розуміння інших людей, суспільства, держави» [4;6]. У процесі формування освітнього середовища крім педагогів беруть участь і батьки, і гості навчального закладу, і самі студенти. Ефективність цього процесу залежить, з одного боку, від зовнішніх факторів, від середовища життєдіяльності, в якому перебуває особистість в силу необхідності чи власного вибору, з іншого – «зустрічної» активності, усвідомленого прагнення стати особистістю, зрозуміти і виразити себе як особистість в умовах, що безпосередньо змінюються[5;54]. За будь-яких змін університет мусить зберігати за собою право бути осередком високої духовності, а також збереження та примноження національних цінностей [3;4].

Освітнє середовище класичного університету формує систему цінностей, створює додаткові умови для соціалізації і самореалізації

особистості, забезпечує більш повний розвиток молоді, включаючи розвиток естетичний. Формування естетичного світу студента, його естетичного досвіду – це складна проблема, яке потребує комплексного багаторівневого розв’язання. У цьому контексті студентство розглядається як унікальний період в житті молоді, особливий етап їхнього особистісного становлення, закріплення їхніх позицій як майбутніх фахівців і громадян, а естетичний досвід розглядається як результат впливу естетичного об’єкта. М. Бієдслі стверджує, що естетичний досвід розв’язує конфлікти психіки та стреси, допомагає людині гармонізувати власне життя, «підвищує сприйнятливість, наповнює розумінням, наближує до навколишнього середовища». Згідно з К. Мамардашвілі та О. П’ятигорським, естетичний досвід є тим, що трапляється, він є випадком. Вчені погоджуються, що наділена естетичним досвідом людина бачить більше інших, дивиться глибше і має більше можливостей [1; 130]. Йосип Бродський у своїй Нобелівській промові сказав, що «чим багатший естетичний досвід особистості, чим твердіший її смак, тим чіткіше її моральний вибір, тим вона вільніша...» [2;13].

Використовуючи можливості різних дисциплін, формуючи адекватне ставлення людини до світу, що її оточує, своєї майбутньої професії, взаємоактивуючи різні естетичні ресурси навчального закладу, можна перетворити суто освітнє середовище і повноцінний виховний простір, що розвивається за законами краси і в якому всі його потенціали і ресурси будуть скоординовані і інтегровані, а студенти будуть безпосередньо долучатися до процесу перетворення.

В. Будаєк у одній із останніх робіт говорить про неминучі зміни у системі сучасної вищої освіти і про те, що процеси європейської інтеграції і модернізації цієї системи освіти супроводжуються створенням нової освітньої парадигми, спрямованої на формування освіченої, творчої та естетично розвиненої особистості [3;1]. О. Сидоренко погоджується, що сьогодні функції освіти розширюються поряд із традиційними до формування загальносвітоглядних і громадянських позицій, що наклає певні вимоги на сучасну систему вищої освіти та вищі навчальні заклади, класичні зокрема. Сприйняття освіти виключно як механізму підготовки спеціаліста-професіонала пішло у небуття [13;75]. Тож шляхом долучення молоді до різних видів діяльності – пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної, комунікативної та

творчої класичний університет створює умови для естетичного розвитку молоді, формує їхні естетичні смаки та ідеали, орієнтації та уподобання, які шліфуються протягом життя, а також транслює культурні норми і цінності суспільства, готуючи молоду людину до оптимального існування в соціумі й культурі[5;55].

Класичні університети, на думку провідних вчених на чолі з Анатолієм Павко, вважають, що класичні університети мають стати символами інтелектуального потенціалу країни, а також взірцем і методологічним компасом для інших вишів у проведенні ефективних фундаментальних досліджень у галузі природничих і соціогуманітарних наук, посилення інтеграційних тенденцій у сфері наукового пошуку [11;17].

За О. Сидоренко, класичний університет із багатою історією і традиціями є не лише однією з рушійних сил всебічного розвитку суспільства, а й однією з ланок формування інтелектуального потенціалу молодої людини протягом всього життя і основним засобом передачі культурного, наукового і естетичного досвіду людства [13;76]. Глибока повага до власних традицій є одним із джерел збагачення його інтелектуального потенціалу.

Вчена В. Будак окреслює сприяння розвитку й формування духовної високоморальної особистості серед головних завдань університету. Крім того, вона підкреслює необхідність виховання високих інтелектуально-моральних інтересів та запитів, ціннісних поглядів, орієнтацій і переконань сучасної молоді [3;5]. Тож у класичному університеті значна увага має приділятися не лише здійсненню професійної підготовки, а й формуванню гармонійно розвиненої особистості студента, формуванню її національної свідомості, моральної, художньо-естетичної, екологічної, правової і трудової культури студентства. Основними ознаками, що можуть забезпечити гідний рівень вищої освіти сьогодні, є: професійна підготовка викладачів, навчально-методичне забезпечення навчального процесу, адекватна система контролю та оцінювання рівня знань, відповідність програм навчальних дисциплін вимогам сьогодення, використання іноваційних технологій, матеріально-технічне забезпечення навчального процесу, участь у науково-дослідній роботі та співробітництво з дослідниками з-за кордону. Ці риси, а також формування і поширення морально-культурних цінностей і естетичного

досвіду, естетичного світогляду особистості є основними рисами класичного університету, що за визначенням робить його елітарним навчальним закладом, осередком високої моральності [12;340]. З. Луцишин дає таке його визначення: «класичний університет – це передовий, прогресивний, науково-освітньо-просвітницький центр, фундаментальна науково-дослідна інституція, загальнонаціональний інтелектуальний центр, генератор новацій і креативу, каталізатор і провідник високої культури і духовності», що функціонує за принципом відносної академічної автономії [8;107].

Підсумовуючи, хочеться повернутися до мудрості М. Пирогова, який бачив саме в університетській науці важливий засіб освіти і виховання молоді і вважав, що в ній закладено такий морально-виховний елемент, який ніколи не зникне, якими б не були представники цієї науки. Адже вона бере своє і, впливаючи на розум, впливає і на моральність [11;18]. На різних етапах суспільного розвитку України її класичні університети виконували роль інтелектуальних, духовно-культурних і просвітницьких центрів. Сучасні українські вчені покладають великі надії на класичні університети, що, на їхню думку, здатні бути у авангарді процесів якісного реформування освіти, гідного виховання молоді, відповідаючи вимогам науково-технічного прогресу та глобалізації. Класичні університети як елітарні багатoproфільні вищі навчальні заклади, що закріпили за собою авторитетну позицію, спроможні забезпечити якість освіти в державі завдяки своїм особливим рисам, що формувалися протягом десятиліть чи навіть століть.

Література

1. Бабушкин Л. Зачем прекрасное прекрасно? Опыт эстетического анализа шахматной игры/ Лев Бабушкин. – Санкт-петербург, 2007. – 212 с.
2. Бродский И. Нобелевская лекция, 1987. - Режим доступа до статті: <http://lib.ru/BRODSKIJ/lect.txt>
3. Будаков В. Класичний університет як центр духовного розвитку особистості, 2005.
4. Волинка Г. Університет як соціо-культурний феномен: історія і українська сучасність/Волинка Г., Мозгова Н., 2001. – Режим доступа до статті: http://www.kph.npu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=75:2010-04-13-09-36-00&catid=12:2010-01-31-12-18-57&Itemid=13
5. Гатальський В. Культурно-образовательное пространство как социально-педагогическая система/ В.Д.Гатальський//Педагогіка. - 2009. — № 3. — С. 52-58.

6. Гущина Т. Роль образовательной среды в развитии субъективности старшеклассника в дополнительном образовании / Т.Н. Гущина//Педагогика. – 2010. - №9. – С.45-50
7. Концептуальные вопросы развития университетского образования. М., 1993.
8. Луцишин З. Роль класичних університетів у підвищенні якості вищої освіти / З.О. Луцишин//Філософія.Політологія. – 2010. - №94-96. – С.103-108
9. Миропольська Н. Естетичне виховання старокласників: індивідуальний підхід / Н.Є. Миропольська//Педагогіка і психологія. – 2005. - №3 (48). – С.18-24.
10. Мокін Б. Друге дихання, або З чужої пісні слова не викинеш, УНІВЕРСУМ-Вінниця 2006. – Режим доступу до книги: http://www.mokin.com.ua/public_work/publicism/b9/bs/5638.html
11. Павко А. Класичний університет у контексті Болонського процесу / Анатолій Павко//Урядовий кур'єр. – 2011. – Режим доступу до статті: <http://www.ukurier.gov.ua>
12. Прокопьев В. О признаках классического университета / В.П.Прокопьев. – 2008.
13. Сидоренко О. Освіта як чинник формування стратегії життєвого успіху / О.Л. Сидоренко//Педагогіка і психологія. – 2010. № 4 (02). – С. 75-81.

В статье рассматривается образовательная среда классического университета как мощного носителя эстетического опыта и его роль в решении проблем и усовершенствования современной модели образования.

Ключевые слова: *многовековые традиции, эстетический опыт, образовательная среда, духовность.*

The article deals with the educational environment of a classic university as a powerful bearer of aesthetic experience and its role in modern educational problems' solution.

Key words: *centuries-old traditions, aesthetic experience, educational environment, spirituality*

Безсмертна О. В. – аспірантка кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор Г.П. Шевченко